

BALAYAR SADIQ

*"Yurd" jurnalının baş redaktoru,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Prezident təqaüdçüsü*

TÜRK TƏFƏKKÜRÜNÜN POETİK SƏCİYYƏSİ

(Şair Məzahir İsgəndərin yaradıcılığı haqqında qeydlər)

Dəyərli şairlərin yaradıcılığı həmişə öz səciyyəsinə dövrədən, zamandan almışdır. Dövrün, həyatın mahiyyətini dərinlən anlayın belə müqtədir qələm sahibləri zamanın fəlsəfi məğzini, qabaqcıl meyllərini əsərlərində əks etdirmiş, işıqlı və humanist düşüncələrin bədii sənət müstəvisinə yol açmasına vəsələ olmuşlar. Belə sənətkarlar həmişə ədəbi-ictimai müzakirələrin, fikir, düşüncə ixtilaflarının qaynar yerinə atılmış, ictimai-fəlsəfi mahiyyəti ilə bağlı yeni düşüncələrini bədii fakt kimi ortaya qoya bilir.

Müasir poeziyamızda ənənəvi şeirin inkişafına və bədii məziyyətlərinin yeni mahiyyət kəsb etməsinə, mənəvi-əxlaqi dəyərlərin poetik vüsətlə qorunmasına özünəməxsus dəst-xəttlə, səmimi ovqatla xidmət göstərən, iman işığında yol gedən istedadlı şairlərdən biri Məzahir İsgəndərdir. O, şəxsiyyəti və poeziyası vəhdətdə olan, yaradıcılığında vətəndaşlığı, vətəndaşlığında sənətkarlığı həmişə diqqəti cəlb edən mütəfəkkir yaradıcı simalardan biridir.

Hər bir sənətkarın, hər bir sənət əsərinin dəyəri zamanəsinə, həyatdakı təbəddülatları, həmçinin xalq psixolojisindəki yenilikləri düzgün və dolğun işıqlandırması ilə önəm daşıyır.

Məzahir İsgəndərin yaradıcılığı zamanı dövrü, xalqın gündəlik həyatını və mübarizəsini, həmçinin həyatın canlı lövhələrini bədii həqiqət, poetik mahiyyət kontekstində inikas edir. Onun əsərlərində müasirlik duyğusunun böyük gücü və qüdrəti heyranlıq doğurur. O, zamanın, həyatın, bütövlükdə dünyanın bir çox məsələlərinə müdrik düşüncə ilə, öncül dünyabaxışla yanaşaraq, hadisələri özünəməxsus şəkildə bədii sənət müstəvisində dolğun ümumiləşdirmələrlə əks etdirir.

Şairin ərsəyə gətirdiyi hər bir poetik nümunə onun düşüncələrinin, duyğularının bədii aynasıdır. Əlbəttə,

şair şeirdən-şeyrə öz yaradıcılıq dünyasının sərhədlərini genişləndirməli və yeni poetik ovqatı ilə oxucu marağını qazanmalıdır. Ən başlıca və diqqətçəkən məziyyət odur ki, bircə şeirlə də müəllifin poetik gücünü, iqtidarını görmək mümkündür. Bəzən bir şeir bütöv bir yaradıcılığın, bir şair taleyinin poetik indeksinə çevrilir və bu uğur müəllifə sənətkar etiketi qazandırır. Hər bir şair şeirdən, misrasından boylanır. Şeirin bədii səviyyəsini ifadə edən elementlər sırasında başlıca məharət müəllifin qələmə aldığı mövzuya yanaşmada öz baxış bucağını göstərə bilməsidir. Digər ədəbi janrlar kimi şeirdə də bədii ümumiləşdirmə səriştəsi şairin yetkinliyinin, dolğun əsərlər yaratmaq bacarığının əyani təzahürüdür. Mahiyyət etibarını ilə ədəbiyyatda bütün mövzular işlənmişdir. Lakin istedadlı qələm sahibləri, "köhnə" mövzulara da öz poetik nəfəsi ilə yeni ruh verə bilir, məhz poetik ruhun canlılığı, tərəvəti şairin özünəməxsusluğunu şərtləndirən amillər sırasındadır.

Poeziya aləmində elə şairlər vardır ki, onların istedadının mayası xalq təfəkkürünün zənginliyindən qaynaqlanaraq, insanın arzusunu, ümidini, kədərini, sevincini, bütövlükdə mənəvi dünyasını rəvan, səmimi və aydın əks etdirir. Məzahir İsgəndər belə müqtədir sənətkarlardandır.

Onun poeziyasının əsas mövzusu vətənpərvərlik duyğularının poetik ehtivası, milli dəyərlərə dərin məhəbbətin təcəssümü, həmçinin ləyaqətli insan şəxsiyyətinin səmimi və obrazlı tərənnümü, bununla yanaşı, əzəmət və gözəlliyin, həssaslıq və qayğıkeşliyin təbliğidir.

Şairin əsərləri bədii sənətkarlıq, poetika baxımından nəzəri cəlb etməklə bərabər, həm də məxsusi yaradıcılıq fəaliyyətinin xüsusiyyətləri ilə də maraqlı doğurur. Səmimi ahəngdarlığı, rəvanlığı ilə seçilən şeirləri vətəndaşlıq möhürü ilə təsdiqlənərək, xalqın ruhunu oxşayan şair

dəst-xəttini müəyyənləşdirir və geniş oxucu sevgisinin ünvanına çevrilir. Şair bədii-fəlsəfi manifestini belə bəyan edir. Misralardakı poetik-fəlsəfi dərinlik, irfani mahiyyət dolğunluğu və çağdaşlığı ilə yaddaqalandır.

*Köç edər, gedər də ömür karvanım,
Gün gələr, bu dünya qalar da mənsiz.
Boşalıb min kərəm, dolub min kərəm,
Boşalar, min cürə dolar da mənsiz!*

*Ürəyimdə yaralardan iz dərin,
Ot bitirər dağda-daşda izlərim,
Qönçə-qönçə nəğmələrim, sözlərim,
Sonsuz xəyallara dalar da mənsiz!*

*Məzahir üz tutdu ulduza, aya,
Almadı nə ulduz, nə də ay saya,
Sağkən bəyənəmədi məni bu dünya,
Gedərəm, arxamca ular da mənsiz!*

Onun poetik nümunələri yetkin şair düşüncəsinin sənət müstəvisində əyaniləşməsidir. Məzahir İsgəndərin şair kimi fərdi yaradıcılıq manerasını səciyyələndirən önəmli xüsusiyyət onun vətəndaşlıq qayəsinin səmimiyyəti və dolğunluğudur. Şairin müxtəlif mövzularda yazılan şeirlərini səmimiyyət, həyat hadisələrinə fəlsəfi baxış, xeyrxahlıq duyğularının təbliği, saf sevgi kimi amillər birləşdirir. Bütün bu məziyyətlər Məzahir İsgəndərin sözlə məsuliyyətlə yanaşmasının nəticəsi olmaqla bərabər, həm də sənətkarlıq məharətinə yiyələnməsinə zəmanət verir.

Şairin ədəbi uğurunu şərtləndirən cəhətlərdən biri də onun qələmə aldığı mövzuların mahiyyətinə dərinləndirən vara bilməsi, gördüyü problemlərin səbəbini sənətkar kimi araşdırmasıdır. Milli-mənəvi dəyərlərimizə bağlılığı, milli özünüdərk mövzularına daha dərinləndirən vəqif olması diqqətdən yayınmır. Onun şeirlərində yalnız milli ağırlarımız göstərilir, həm də bu bələləri doğuran səbəblər bədii sənət güzgüsündə işıqlandırılır. Məzahir İsgəndərin poetik nümunələrində insan, təbiət və zamanla bağlı fikir və düşüncələr təqdim olunan mahiyyətin mühüm tərkib hissəsi kimi üzə çıxır.

Vətən sevgisi, yurd məhəbbəti, böyük türkçülük düşüncəsi onun yaradıcılıq kredosunun əsasını təşkil edir.

*Ey hey!.. Ey hey!.. Yalan dünya, aç gözün!
Nə var edən talan dünya, aç gözün!
Day, nə deyim, filan dünya, aç gözün!
Doğulmadım ki dərd biçəm, qəm əkəm,
Türk doğuldum!.. Türk oğluyam!.. Mən türkəm!*

*Bir bağam ki, qarğa-quzğun girəmməz,
Bir dağam ki, zoruna dağ dirəmməz,
Bir yolam ki, hər kəs atın sürəmməz,
Dad gör məni, qranitdən nə bərkəm?
Türk doğuldum!.. Türk oğluyam!.. Mən türkəm!*

*De, önümdə bu qurduğun nə bənddi?
Nə oyundu, nə qurğudu, nə fənddi?
İnadıma yer də, göy də bələddi...
Çənlibeləm, Əlincəyəm, mən Ərkəm!
Türk doğuldum!.. Türk oğluyam!.. Mən türkəm!*

*Dəy deməsəm, üzümə yel dəyəmməz,
Gəl deməsəm, üstümə sel gələmməz,*

*Min dünya da məni yıxıb, güləmməz...
Düz ilqarda, sədaqətdə mən təkəm!
Türk doğuldum!.. Türk oğluyam!.. Mən türkəm!*

Məzahir İsgəndərin şeirlərində milli kolorit qüvvətli olduğu üçün böyük maraq doğurur. Bu cəhət şeirlərin mövzusunda, mütəmadi müraciət olunan qosma və gəraylı janrının ahəng və ritmində, bədii təsvir vasitələrində nəzərə çarpır. Məlumdur ki, poeziyamızda qosma və gəraylı janrı həmişə öz xəlqiliyini və müasirliyini qoruya bilməmişdir. Qoşmada, həmçinin gəraylıda şirinlik, axıcılıq, səmimiyyət və sadəlik vardır.

Özünəməxsus obrazlar yaratmaq bacarığı, sözü yerində və ustalıqla işlətmək məharəti, həmçinin sadə deyimlə zəngin poetik məna ifadə bilməsi onun yetkin sənətkarlıq xüsusiyyətini əyaniləşdirir. Yurd ağrısının bədii səciyyəsini türk ruhunun poetik aynasında ehtiva edir. Müqəddəs şəhid məqamının uralığını özünəməxsus, səmimi və obrazlı deyimlərlə canlandıran qosma janrında ki bir poetik nümunəyə diqqət edək:

*Bu nə tale, bu nə qismət, nə yazı?
Göldü, olmaz göz yaşının dayazı,
Dil açıb divardan asılı sazı
"Kərəmi", "Hicranı" çalar şəhidin!*

*Nə qanasan, nə deyəsən sözüylə?
Bir od salar ürəklərə közüylə,
Dili yanar, kirpiyiylə, gözüylə,
Məzarını yellər yalar şəhidin!*

*Şişə taxan bir gün şişə taxılar,
Od yaxan da yandırılar, yaxılar,
Dənizlər quruyar, dağlar yıxılar,
Bu dünyada adı qalar şəhidin!*

Görkəmli şairin qələmə aldığı bu qosma çağdaş ədəbiyyatımızda vətənpərvərlik mövzusunda yazılmış dəyərli sənət nümunələr sırasındadır və Məzahir İsgəndərin poeziyasında belə dolğun nümunələr çoxdur.

Gəraylı janrı da lakonikdir, yığcamdır, şairi sözlə məsuliyyətlə yanaşmağa, sözlə qənaət etməyə məcbur edir. İstedadlı şair qələmində gəraylı mənəli, ahəngdar musiqiyə, gözəl nəğməyə çevrilir. Bədii sanbalı və səmimi ovqatı ilə seçilən bu dolğun poetik nümunəyə diqqət edək:

*Olmasa da dənim, zənim,
Day, nə dərdim, nə ələmim?
Əlimdə dəftər-qələmim -
Dağlar, döndüm!.. Döndüm sənə!*

*Gül-çiçəyin qoxlamağa,
Hal sorub, hal yoxlamağa,
Daş dibində yuxlamağa -
Dağlar, döndüm!.. Döndüm sənə!*

*Nəfəsindən güc almağa,
Alçalmağa, ucalmağa,
Uşaqlaşıb, qocalmağa -
Dağlar, döndüm!.. Döndüm sənə!*

*Qarışmağa, yovuşmağa,
Öz-özümə qovuşmağa,
Məzahiri soruşmağa -
Dağlar, döndüm!.. Döndüm sənə!*

Məzahir İsgəndərin yaradıcılığında gəraylı janrının belə zəngin poetik nümunələri kifayət qədərdir.

Məzahir İsgəndər dilimizin zəngin və rəngarəng təhkiyələrindən, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən ustalıqla bəhrələnərək, mövzunun bədii həllini, poetik ümumiləşdirməni məxsusi ovyatda təqdim edə bilir.

Onun şeirlərinin önəmli məziyyətlərindən biri də insanın mənəvi dünyasının, hisslər, duyğular aləminin həssas və zərif ifadə olunmasıdır. Lirik qəhrəmanın yaşadığı hisslərin uralığını, qüdrətini daha parlaq və gözəl ifadə etmək üçün istifadə olunan bədii təsvir və ifadə vasitələrinin tərəvətli şairin poetik ustalığının ehtivasıdır.

Şairin poetik əsərlərinin lirik qəhrəmanı öz müşahidə qabiliyyəti ilə diqqəti cəlb edir. Onun fərdi poetik siması, yalnız qələmə aldığı nümunələrin üslub cəhətlərində deyil, həmçinin hadisələrə yanaşmasında, onları seçməsində və qiymətləndirməsində, lirik "eqo"nun əhval-ruhiyyəsinə tərəvətli, həm də səmimi çalılarla ehtiva etməsindədir.

Məzahir İsgəndər dilimizin zəngin və rəngarəng təhkiyələrindən, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən bacarıqla istifadə edərək, qələmə aldığı mövzuların bədii həllini, poetik ümumiləşdirməsini özünəməxsus ovyatda təqdim edə bilir. Məzahir İsgəndər yaradıcılığında məxsusi bir məziyyət var ki, onu başqalarından fərqləndirir. Bu cəhəti şərtləndirən amil geniş və dərin mənada sadəlikdir və bu sadəlikdə bədii zənginlik və müdriklik mövcuddur. Onun şeirlərinin məğzini təşkil edən dərin bədii-fəlsəfi düşüncə və poetik ictimai mənə sənətkarlıq xüsusiyyəti kimi yaradıcılıq səciyyəsi daşıyır.

Onun şeirlərində insan ləyaqətinin tərənnümü, həmçinin xeyirxahlıq, nəciblik, əzəmət və gözəllik duyğularının bədii müstəvidə səmimi təbliği, bütövlükdə yaradıcılığımıza dərin ictimai-fəlsəfi mündəricə gətirir.

Bu poetik nümunələri mövzusunun asılı olmayaraq daxili bir bədii məntiq, ümumi bir mənə birləşdirir. Məzahir İsgəndərin şeirlərində insana inam və etibar motivi güclü olduğu üçün, bu məziyyət şeirlərinin bədii siqlətinə nikbin əhvali- ruhiyyə, işıq və hərarət qatır.

Məzahir İsgəndərin rəvan və təbii üslubu, şeirlərinin vəzn, bölgü, qafiyə və poetik strukturun digər elementlərindən məharətlə istifadə etmək bacarığı onun şair yetkinliyini şərtləndirən keyfiyyət kimi önəmli səciyyə daşıyır. Poetik yükündən bədii mahiyyətindən asılı olmayaraq, Məzahir İsgəndər bütün şeirlərindən azadlıq ətri gəlir, milli dəyərlərin, mənəviyyət ocağının halallıq qoxusu duyulur. Bu şeirlərdə insanın insanlar qarşısında, bəşəriyyət qarşısında insanlıq borcunun və ləyaqətinin vicdanla, ədalətlə, namusla icrası məsələsinə böyük diqqət verilir. Bu xüsusiyyətlər onun şeirlərinə ictimai dərinlik, geniş vüsət və məzmun bütövlüyü gətirir. Məzahir İsgəndərin özünəməxsus sənətkarlıq məziyyətləri də diqqətdən yayınmır.

Mələmdür ki, lirik əsərlərdə yenilik ruhu o vaxt diqqət kəsb edir ki, orada həyatı müşahidə bədii materialın, poetik obyektin yeni cizgilərinə, görünməmiş tərəflərinə nüfuz etmiş olur. Şairin şeirlərində ictimai, mənəvi, əxlaqi tamlıq və halallıq mövzusu geniş yer tutur və onun dünyagörüşünün, bədii-estetik idealının müəyyənlişməsində, formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Bu poeziyanın ən səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri onun müasirliyidir, yəni şair müasir həyatımızın təzadlarını, onun insanlara səadət bəxş edən məqamlarını və eyni zamanda, insanları əzab məngənəsində sıxan anları poetik məzmununda ehtiva edərək, onu yeni-yeni mənə çalılarla ilə

zənginləşdirir.

Məzahir İsgəndərin şeirlərində milli kolorit qüvvətli olduğu üçün böyük maraq doğurur. Bu cəhət şeirlərin mövzusunda, mütəmadi müraciət olunan heca vəzninin ahəng və ritmində, bədii təsvir vasitələrində nəzərə çarpır. O, insan mənəviyyətinin qüdrət və gözəlliyini tərənnüm edəndə də, doğma yurdu vəsf edəndə də, elin adət-ənənələrindən yazanda da kolorit zənginliyi diqqəti cəlb edir. Şairin çoxsaylı poetik janrlarda yazdığı şeirlər öz tərəvəti və bədii əlvanlığı ilə könül oxşayır. Bununla yanaşı, şairin bir sıra şeirlərində neqativ insanlara ünvanladığı poetik ironiyası da mənəli və düşündürücüdür.

*Nə imanlı, nə dinlisən, kim bilə?
Nə yenmisən, nə minmisən, kim bilə?
Şeytanmisan, ya cinmisən, kim bilə?
Yeri bala, mən sən deyən deyiləm!*

*Nə dərsən, nə təpəsən, nə düzsən,
Min xəyalli, min sevdalı, min üzsən,
Osan... busan...elə bilmə özünsən,
Yeri bala, mən sən deyən deyiləm!*

*Qarğa, bülbül bir qafəsə salınmaz,
Dəf, nağara kaman kimi çalınmaz,
Bir qalayam, min sən gələ, alınmaz,
Yeri bala, mən sən deyən deyiləm!*

*Məzahirəm, əlim boz kül dilənməz,
İz qoymuşam, min yel, tufan silənməz,
Tülkü aslan yerişini bilənməz,
Yeri bala, mən sən deyən deyiləm!*

Şair bəzən bir şeirdə lakonik poetik detallarla oxucu xəyalında orijinal lövhələr canlandırır. Onun bir sıra şeirlərində mürəkkəb psixoloji vəziyyətlər, anlar və duyğular, hisslər aləmi çox zərif və dəqiq ifadəsini, bədii həllini tapmışdır. O, bədii dilin estetik gözəlliyinə, emosionallığına məsuliyyətlə yanaşaraq, məzmunu uyğun forma rəngarəngliyindən səriştəylə istifadə etməyi bacarır. Məzahir İsgəndərin yaradıcılığında mənəvi-əxlaqi zənginliyin harmoniyası vardır.

Bu mənada o, daim inkişaf edən, həm forma və məzmun əlvanlığı, həm də poetika baxımından kamilləşən bir istedadın sahibidir.

Poema mənəvi həyatın qatlarını açan, tarixin ibrət dərslərini, insan məişətinin mənəvi-əxlaqi ahəng və təzadlarını, cəmiyyət və təbiət problemlərini geniş epik təfəkkürlə, lirik bir vüsətlə açıqlayan bədii forma kimi ədəbi prosesin maraqlı janrlarındandır. Azərbaycan poeziyasında bu janrın inkişafında Məzahir İsgəndərin də xüsusi xidməti vardır. O, üslub orijinallığı ilə seçilən, obrazların zənginliyi, insan xarakterlərinin dərin təhlili baxımından sanballı, ədəbi estetikası ilə diqqəti cəlb edən poemalar müəllifidir.

Bəllidir ki, bədii sənətin gücü böyük ideyanın, dəyərlili fikrin obrazlı təcəssümündə, səmimi və tərəvətli ehtivasındadır. Bu keyfiyyətlər qələm sahibindən bədii sözün mənə çalılarını, dilin incəliklərini duymağı, poetik obrazlar sistemində əsərin forma və məzmun vəhdətini yaratmağı, sənət qarşısında daim məsuliyyət hissini qorumağı tələb edir. Bütün bu məziyyətlər şair Məzahir İsgəndərin yaradıcılığında öz əksini tapmışdır.

Söz işığında yol gedən dəyərli şairimizə daha böyük yaradıcılıq uğurları arzulayıram!